

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національного університету

«Одеська юридична академія»

професор Олег ГОДОЦАК

« 08 » 08 2026 року

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Тейлор Алли на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право», тема дисертації затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 09 листопада 2022 р., протокол №2, та змінена 14 березня 2025 р., протокол №7

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару
кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від «05» червня 2026 року № 20

ГОЛОВА ЗАСІДАННЯ: професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Сурілова О.О.

ПРИСУТНІ: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Бехруз Х., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Аракелян М.Р., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Сурілова О. О., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Андрейченко С.С., професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Пасечник О.В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Белогубова О. О., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мануїлова К. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Грушко М. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Форманюк В.В., доцент кафедри, д.ф.в галузі права Войтович П.П., доцент кафедри, кандидат юридичних наук Федорова Т. С., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Цибульська О. Ю., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Каненберг-Сандул О. К., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Дронов В. Ю., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Ярмачі В.Х., доцент кафедри, д.ф. в галузі міжнародного права Гребенюк Д. О., асистент кафедри Бугаєць А.С., аспірантка Жакун М.Ю., аспірантка Тейлор А., лаборант Слісаренко А. О.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Тейлор А. на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ: Доповідь здобувачки ступеня вищої освіти доктора філософії Тейлор А. щодо проведеного дослідження на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 – Міжнародні відносини).

Зазначається, що дисертація є першим в українській науці міжнародного права комплексним дослідженням міжнародно-правових засад захисту та розвитку прав жінок в ісламських державах. Встановлено, що існує розвинена система міжнародно-правових інструментів і механізмів, які закріплюють широкий каталог прав жінок, визнаних усіма або більшістю (залежно від конкретного інструменту) ісламських держав. Ці інструменти визначають обов'язок держав гарантувати рівні права жінок на законодавчому рівні, у тому числі шляхом імплементації їх положень з метою забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у політичній, економічній, культурній, правовій, соціальній та інших сферах на практиці.

Встановлено, що імплементація міжнародно-визнаних прав жінок в ісламських державах залишається невирішеним питанням. Незважаючи на помітний прогрес у деяких державах, правовий статус жінок у більшості з них продовжує відображати глибоко вкорінені розбіжності між релігійними нормами, традиційним тлумаченням шаріату та міжнародними стандартами у сфері прав людини. У деяких випадках ці розбіжності призвели до створення гібридних правових систем, в яких конституційна рівність співіснує з нормами персонального статусу, що посилює гендерну нерівність. В інших випадках права жінок безпосередньо порушуються через політичну нестабільність, консервативні тенденції та збройні конфлікти. Таким чином, трансформація правового статусу жінок в ісламських державах є не тільки питанням гендерної рівності, але й ширшою проблемою узгодження релігійних правових традицій з універсальними принципами прав людини та міжнародного права.

Особливу увагу приділено визначенню правових засад, необхідних для трансформації статусу жінок, шляхом аналізу як міжнародних правових механізмів, так і внутрішньої правової практики в ісламських державах. Також підкреслюється, що така трансформація не може відбуватися ізольовано, а вимагає співпраці між міжнародними організаціями, урядами та суб'єктами громадянського суспільства.

Проаналізовано універсальні інструменти з прав людини, які становлять основу міжнародного права прав жінок, та їх застосування в ісламському

правовому контексті. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок вважається основою прав жінок. Конвенція визначає що є дискримінацією жінок, і встановлює перелік заходів, які мають вживати країни для припинення такої дискримінації.

Встановлено, що просування прав жінок на міжнародному та регіональному рівнях досягається завдяки активній участі спеціалізованих організацій, які впливають на формування норм, контроль їх дотримання та сприяють реформам у національних правових системах. Ці організації можуть бути міжурядовими, неурядовими або регіональними.

Особливу увагу приділено аналізу механізмів, за допомогою яких ісламські держави імплементують міжнародні та регіональні правові норми щодо захисту прав жінок, перешкод, з якими вони стикаються, сучасного стану цього процесу, а також фактичних результатів реалізації відповідних зобов'язань. Було доведено, що саме імплементація міжнародних та регіональних нормативно-правових норм є вирішальним етапом у захисті прав жінок.

Проведено комплексне дослідження існуючих соціальних рухів та адвокації прав жінок в ісламських державах. Було виявлено, що адвокація та соціальні рухи балансують між універсальними стандартами прав жінок та місцевими релігійними та культурними традиціями. Такі рухи відіграють важливу роль, оскільки сприяють реформам у політичних та правових системах шляхом колективної мобілізації, переговорів та впливу. Адвокація та громадський активізм виступають каталізаторами змін, формуючи громадську думку та вимагаючи відповідальності від влади в умовах, коли державні інституції часто стикаються з проблемами у впровадженні міжнародних конвенцій, пов'язаних із правами жінок.

У дисертації досліджується як реформи у сфері прав жінок обговорюються та впроваджуються в ісламських державах, з якими перешкодами вони стикаються та як вони будуть розвиватися у майбутньому. Показано, як міжнародні норми взаємодіють із внутрішніми процесами у державах та як права жінок можуть бути зміцнені за допомогою правових і соціальних реформ. На основі аналізу сучасного стану правового положення жінок, існуючих реформ у цій сфері та перспектив, запропонованих міжнародними та вітчизняними науковцями, сформульовано рекомендації, які можуть стати орієнтиром для майбутніх реформ у сфері захисту прав жінок в ісламських державах.

Після закінчення доповіді Тейлор А. присутніми були поставлені наступні запитання:

д.ф. в галузі права Войтович П.П.: В чому полягає практична значущість класифікації правових систем ісламських держав на основі такого критерію як правовий статус жінок?

Тейлор А.: Практична значущість запропонованого у дисертації класифікації правових систем ісламських держав на основі такого критерію як правовий статус жінок полягає насамперед у можливості здійснення більш об'єктивного та системного аналізу рівня реалізації прав жінок у різних

правових системах. Така класифікація дозволяє оцінювати не лише формальну наявність правових норм, а й ефективність їх практичного застосування, рівень інституційного забезпечення та реальний доступ жінок до механізмів захисту своїх прав. Це особливо важливо у сфері міжнародного права прав людини, оскільки значна кількість ісламських держав формально ратифікували універсальні міжнародні договори, однак рівень їх імплементації та фактичного виконання істотно відрізняється. Саме тому запропонований підхід дає можливість простежити, в яких державах реформи мають системний характер, а в яких існує лише декларативне закріплення прав без належних механізмів реалізації.

к.ю.н., доцент Федорова Т.С.: Які на вашу думку найбільш значущі тенденції розвитку прав жінок в ісламських державах, за останній час?

Тейлор А. Серед найбільш значущих тенденцій останніх років слід відзначити поступовий розвиток забезпечення рівних прав та можливостей жінок у сфері державного управління, права на працю, права на освіту, а також посилення гарантій особистої автономії та доступу до правосуддя, що відбувається як під впливом як міжнародних зобов'язань, так і внутрішніх реформ. Наприклад, в Саудівській Аравії було скасовано заборону на керування автомобілем жінками та розширено їх доступ до ринку праці. В ОАЕ, Йорданії та Катарі спостерігається зростання рівня представництва жінок у державних органах та розширення їх доступу до системи вищої освіти, що свідчить про поступове інституційне закріплення принципу рівності.

Важливою тенденцією є також активізація адвокації та соціальних рухів, які відіграють роль каталізатора правових змін. У деяких державах, наприклад Ірані, громадські ініціативи та соціальні рухи привертають увагу світової спільноти до проблем гендерної нерівності. Паралельно в інших державах спостерігається більш інституціоналізований підхід, де громадянське суспільство взаємодіє з державними органами з метою поступового вдосконалення законодавства у сфері прав жінок.

Окрему роль відіграють державні стратегії розвитку, які прямо передбачають розширення прав і можливостей жінок. Наприклад, у Катарі у межах національної програми розвитку «Qatar National Vision 2030» закріплено завдання щодо підвищення участі жінок у економіці та державному управлінні. Подібні стратегічні підходи реалізуються також у Саудівській Аравії в рамках програми «Vision 2030», а також у ОАЕ, де приймаються довгострокові політики гендерної рівності. Це свідчить про поступову імплементацію міжнародних стандартів у національне законодавство через програмні документи та реформи.

Водночас важливо підкреслити, що позитивні тенденції спостерігаються не всюди. У деяких державах є зворотний процес – обмеження або навіть фактичне скасування раніше досягнутих прав.

Отже, сучасні тенденції розвитку прав жінок в ісламських державах характеризуються одночасним існуванням процесів поступового розширення

прав і їх обмеження, що зумовлює нерівномірність цього процесу та його залежність від внутрішньополітичних і правових факторів.

к.ю.н., доцент Грушко М.В.: Чи були імplementовані в правову систему ісламських держав універсальні механізми та стандарти в сфері захисту прав людини?

Тейлор А.: Більшість ісламських держав імplementували основоположні універсальні акти в свою національну правову систему, а саме положення Загальної декларації прав людини 1948 року, також інші нормативно-правові акти в цій сфері, серед яких Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року та деякі інші. Більшість ісламських держав ратифікувало зазначені міжнародні договори, визнаючи їх обов'язковий характер, однак нерідко із застереженнями, особливо щодо положень, які стосуються сімейного права, спадкування та особистого статусу жінок.

Серед імplementованих норм і стандартів особливе значення мають принцип недискримінації (статті 1 і 2 Загальної декларації прав людини та стаття 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок), рівність перед законом (стаття 7 Загальної декларації прав людини), право на освіту (стаття 26 Загальної декларації прав людини), право на працю та справедливі умови праці (Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права), а також право на участь у державному управлінні (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права). У ряді держав ці стандарти знайшли відображення на конституційному рівні, зокрема у вигляді норм про рівність громадян перед законом або гарантій доступу жінок до освіти та праці, однак їх практична реалізація залишається неоднорідною в різних ісламських державах.

д.ф. в галузі міжнародного права Гребенюк Д.О.: Чи отримали відображення універсальні права людини, які містяться в Загальній декларації прав людини в правових системах ісламських держав?

Тейлор А.: Універсальні права людини, закріплені в Загальній декларації прав людини 1948 року, загалом отримали нормативне відображення у правових системах ісламських держав, однак ступінь їх імplementації та практичної реалізації відрізняється в різних державах і значною мірою залежить від взаємодії міжнародних стандартів із нормами національного права та шариату. У багатьох ісламських державах положення Загальної декларації прав людини інтегровані на конституційному рівні. Наприклад, у Мороко Конституція 2011 року закріплює принцип рівності чоловіків і жінок та заборону дискримінації, що кореспондує зі статтями 1 і 2 Загальної декларації прав людини. Аналогічно, у Тунісі Конституція 2014 року містить положення про рівність громадян і гарантії прав жінок, включаючи їх участь у політичному житті, що відповідає стандартам статті 21 Декларації щодо права брати участь в управлінні державою.

Разом із тим, імплементація окремих прав носить специфічний характер. Наприклад, право на освіту (стаття 26 Декларації) отримало значне практичне втілення в таких державах, як ОАЕ та Катар, де забезпечено високий рівень доступу жінок до вищої освіти. Водночас право на працю та рівні можливості (статті 23 і 25) формально гарантується в більшості держав, але на практиці може обмежуватися соціальними нормами або законодавчими особливостями, зокрема у сфері сімейного права чи трудових відносин. У ряді держав спостерігається обмежене або трансформоване застосування універсальних стандартів. Наприклад в ісламській республіці Іран, Саудівській Аравії, Катарі, ЮАЕ, Катарі, Кувейті, Пакистані та деяких інших державах принцип рівності перед законом (стаття 7 Загальної декларації прав людини) реалізується з урахуванням релігійно-правових норм, що призводить до відмінностей у правовому статусі жінок і чоловіків у сфері сімейного права (укладення та розірвання шлюбу, опіка), спадкування (нерівні частки) та, у певних випадках, оцінки свідчень у судовому процесі.

к.ю.н., доцент Мануїлова К.В.: Ви використовуєте поняття ісламські держави та ісламські країни, під час написання роботи яким розмежуванням цих понять ви користувалися?

Тейлор А.: Терміни «ісламські країни» та «ісламські держави» мають різне значення в юридичній науці. Після аналізу наявних у юридичній літературі підходів було встановлено, що термін «ісламські країни» в широкому сенсі означає країни з мусульманською більшістю населення, незалежно від того, чи відіграє ісламське право центральну роль в уряді чи правовій системі. До цієї категорії можуть належати світські або змішані правові системи, в яких іслам має соціальний чи культурний вплив, але не обов'язково закріплений у законодавстві чи конституційних положеннях. «Ісламські держави» можна визначити як держави, які прямо визнають іслам державною релігією, включають ісламське право до своїх правових або конституційних систем як джерело або основне джерело законодавства. Ці держави можуть застосовувати шаріат у різних галузях права, включаючи сімейне, кримінальне та конституційне право і часто заявляють про таку орієнтацію у конституційних положеннях.

к.ю.н., доцент Федорова Т.С.: Чи важливо впроваджувати універсальні норми прав та правові системи ісламських держав. Чи вони не заперечують культурній і релігійній ідентичності мусульман?

Тейлор А.: Багато ісламських держав вважають окремі положення Загальної декларації прав людини такими, що недостатньо враховують релігійні та культурні особливості, у зв'язку з чим на регіональному рівні було прийнято міжнародно-правові акти регіонального характеру в сфері захисту прав людини, наприклад такі як Каїрська декларація прав людини в ісламі, Арабська хартія прав людини, Декларація прав людини Ради співробітництва арабських держав Перської затоки. Ефективність зазначених універсальних стандартів є обмеженою через їх вибіркове застосування та залежність від внутрішньодержавних правових норм, у яких норми шаріату або національні конституційні положення все ж таки мають пріоритет.

Наприклад, у ісламській республіці Іран імплементація міжнародних стандартів у сфері прав людини здійснюється через призму конституційного принципу відповідності ісламським нормам, що істотно звужує сферу дії універсальних зобов'язань.

На мою думку, впровадження універсальних стандартів не повинно розглядатися як таке, що суперечить культурній чи релігійній ідентичності мусульман. Навпаки, у багатьох ісламських державах ці норми адаптуються через національне законодавство та тлумачення шариату. Наприклад, у таких державах, як Малайзія, Мороко та Туніс, реформи сімейного законодавства були здійснені з урахуванням як міжнародних стандартів, так і ісламських правових принципів, що дозволило поєднати вимоги гендерної рівності з релігійною традицією.

к.ю.н., доцент Цибульська О.Ю.: Які виклики у сфері захисту прав жінок в ісламських державах під час військових конфліктів?

Тейлор А.: Під час військових конфліктів захист прав жінок в ісламських державах ускладнюється не лише загальними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, а й посиленням деяких уже наявних гендерних обмежень. Основними викликами є сексуальне та гендерно зумовлене насильство, примусове переміщення, обмеження доступу до медичної допомоги, освіти, праці, правосуддя та гуманітарного захисту.

Так, останні події 2026 року на Близькому Сході, за даними ООН, спостерігається різке загострення викликів у сфері захисту прав жінок під час збройних конфліктів. Зокрема, військова ескалація призвела до масових порушень права на життя та безпеку цивільного населення. Так лише в Ірані зафіксовано загибель сотень жінок і дівчат, включаючи випадки атак на цивільні об'єкти, такі як школи. Подібні втрати серед жіночого населення також зафіксовані в інших державах регіону, що свідчить про системне порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема принципу розрізнення та принципу заборони нападу невибіркового характеру.

Після дискусії, слово було надано **рецензентам** наукової праці: кандидату юридичних наук, доценту, доценту кафедри міжнародного та європейського права Канєнберг-Сандул О.К. та кандидату юридичних наук, доценту, доценту кафедри міжнародного та європейського права Дронову В.Ю.

к.ю.н., доцент Канєнберг-Сандул О.К.: Зазначила, що актуальність теми набуває суттєвого значення у спектрі міжкультурної взаємодії, міжнародного права та внутрішньодержавних змін. Ісламські держави, де гармонізується у правових системах релігійні, традиційні та світські складові. У даному правовому просторі формуються різні аспекти дослідження еволюції правового статусу жінок. Дослідження саме правових засад зміни даного статусу дозволяє не лише простежити певно.

Досліджуючи зміст дисертаційної роботи, варто зазначити, що представлена до захисту наукова праця є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної проблематики, що у першу чергу має особливе значення як для науки міжнародного права, так і для правозастосовної

практики у національній правовій системі. Визначені авторкою мета і завдання дослідження сформульовані коректно, є взаємопов'язаними та узгоджуються з об'єктом і предметом наукового дослідження. У процесі написання наукової праці авторкою використано сучасний методологічний інструментарій, що дозволило сформувати обґрунтованість і достовірність отриманих результатів. Висновки та пропозиції, сформульовані у дисертаційній роботі, становлять характерний науковий і практичний інтерес та можуть бути використані у різних сферах діяльності.

Однак, незважаючи на значну кількість позитивних моментів, у дисертації А. Тейлор є й ряд положень, висновків та пропозицій, які носять дискусійний характер і потребують додаткової аргументації, проте це не знижує наукової цінності представленого на захист дослідження. Дисертація носить завершений характер, встановлена мета дослідження розкрита у повному обсязі, основні положення дисертаційної роботи отримали необхідне наукове обґрунтування.

Отже, слід дійти загального висновку, що дисертація Тейлор А. на тему «Правові засади зміни правового статусу жінок в ісламських державах» відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам, а її авторка Алла Тейлор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань - 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

к.ю.н., доцент Дронов В.Ю.: Зауважив, що дисертаційна робота Тейлор Алли Валеріївни присвячена актуальній темі правових засад трансформації правового статусу жінок в ісламських державах, що потребує дослідження різноманітних аспектів та великої кількості джерел. Робота характеризується комплексним підходом до дослідження проблематики та містить положення, що мають ознаки наукової новизни. У роботі приділено увагу дуже цікавій у контексті дослідження державі - Туреччині. Рекомендовано приділити більше уваги практиці Європейського суду з прав людини, зокрема, справам, у яких відповідачем виступала Туреччина. Особливо корисним було б звернення до справи «Опуз проти Туреччини», у якій Суд уперше визнав, що нездатність держави забезпечити належний захист жінки від домашнього насильства може становити форму дискримінації за ознакою статі.

Незважаючи на зауваження та рекомендації, слід зазначити, що тема дослідження є актуальною, її вибір є обґрунтованим дисертанткою. Поставлена авторкою мета та визначені для її досягнення завдання є обґрунтованими та взаємоузгодженими. Обрана структура роботи відповідає поставленим меті та завданням. Робота має характер самостійного дослідження, проведеного на високому науково-теоретичному та прикладному рівнях. Обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим нормативам.

Отже, дисертація Тейлор Алли Валеріївни за темою: «Правові засади трансформації правового статусу жінок в ісламських державах» відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам, а її автор Тейлор Алла

Валеріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

к.ю.н., доцент Ярмачі В.Х.: Відзначив, що дисертаційне дослідження присвячене надзвичайно актуальній та складній проблематиці трансформації правового статусу жінок в ісламських державах у контексті міжнародного права. Робота має вагомим теоретичне та практичне значення, оскільки охоплює питання співвідношення міжнародних стандартів прав людини, норм шариату та національного законодавства ісламських держав, що є важливим для сучасної науки міжнародного права, а отже дослідження на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», заслуговує бути поданим на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

к.ю.н. доцент Форманюк В.В.: Зазначила, що дисертаційне дослідження відповідає вимогам, встановленим до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а отримані результати мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку науки міжнародного права. Основні положення та висновки роботи є достатньо обґрунтованими, апробованими та відображеними у наукових публікаціях, а отже дослідження на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах» може бути рекомендоване до розгляду та захисту перед разовою спеціалізованою вченою радою для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

к.ю.н. доцент Белогубова О.О.: Підкреслила, що дисертація характеризується комплексним і міждисциплінарним підходом, ґрунтовною методологічною базою, широким використанням міжнародно-правових джерел, документів міжнародних організацій, практики ісламських держав та сучасної наукової літератури. Авторкою сформульовано низку положень наукової новизни, зокрема запропоновано класифікацію ісламських держав за рівнем розвитку прав жінок та систематизовано механізми імплементації міжнародних стандартів у національні правові системи, а отже дослідження на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах» може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій раді, для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

УХВАЛИЛИ:

Затвердити висновок кафедри про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», представленій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

2.Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації

правового положення жінок в ісламських державах», відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 «Міжнародні відносини») і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями), порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40.

3.Рекомендувати дисертацію Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді до захисту за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

4.Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах».

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні, вирішили запропонувати такий висновок:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Робота виконана на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 2 від 09 листопада 2022р.), та змінена рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 7 від 14 березня 2025р.).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бехруз Хашматулла.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Питання прав жінок в ісламських державах залишається однією з найскладніших і найважливіших тем у сучасному міжнародному праві. Незважаючи на помітний прогрес у

деяких державах, правовий статус жінок у більшості ісламських держав продовжує відображати глибоко вкорінені суперечності між релігійними нормами, традиційними тлумаченнями шариату та міжнародними стандартами у сфері прав людини. У певних контекстах ці суперечності призвели до виникнення гібридних правових систем, де конституційна рівність співіснує з рамками особистого статусу, тим самим посилюючи гендерну нерівність. В інших випадках права жінок зазнали прямого виклику через політичну нестабільність, відродження консерватизму та збройні конфлікти. Таким чином, трансформація правового статусу жінок в ісламських державах є не лише питанням гендерної рівності, а й ширшою проблемою узгодження релігійних правових традицій з універсальними принципами прав людини та міжнародного права.

Широко вважається, що мусульманські цінності за своєю суттю є патріархальними. Хоча останніми роками вони піддаються інтенсивній критиці, вони, здається, зберігають значний вплив, який варіюється залежно від рівня політичного, економічного та соціального розвитку в державах з мусульманською більшістю. У свою чергу, це призводить до відмінностей у сприйнятті прав жінок, що залежать від місцевих традицій, звичаїв та різних тлумачень текстів Корану й доктрин, розроблених для їхнього тлумачення, що відображає фундаментальну розбіжність між ісламським лібералізмом (включно з ісламським фемінізмом), який підтримує егалітарні тлумачення, та консервативними поглядами, що обстоюють законодавчу диференціацію.

На ці відмінності дедалі більший вплив чинить міжнародне право, проте ісламські держави не мають єдиного підходу. Ці розбіжності зумовлюють варіації в підходах ісламських держав до виконання своїх міжнародних зобов'язань щодо прав жінок, що варіюються від конкретних кроків з ліквідації дискримінації до нещодавніх регресивних кроків, включаючи заборону освіти та працевлаштування жінок, що зводить нанівець багаторічний прогрес. Співіснування цих протилежних тенденцій чітко демонструє, що реалізація міжнародних стандартів у сфері прав жінок в ісламських державах визначається внутрішньою політичною динамікою та юридичними й релігійними тлумаченнями.

Права жінок у деяких державах широко досліджуються, проте перешкоди, з якими стикаються жінки в ісламських державах, та ефективність різних стратегій їх подолання є менш вивченими. На початку XXI століття це питання набуває дедалі більшої актуальності в політичному та правовому плані як на національному, так і на міжнародному рівні. Отже, щодо правового статусу жінок в ісламських державах, здається, існує значна невизначеність, що зумовлює необхідність подальшого вивчення правових засад його трансформації. Важливо зазначити, що актуальність цього дослідження виходить за межі ісламських правових систем. Розуміння правових засад прав жінок у цих державах сприяє розвитку ширшої галузі порівняльного міжнародного права. Воно підтримує глобальні зусилля щодо досягнення Цілей сталого розвитку у сфері гендерної рівності. Дослідження того, як ісламські держави поєднують релігійні та світські правові принципи,

збагачує міжнародну правову теорію, пропонуючи моделі правового плюралізму, що відрізняються від західних правових традицій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертація виконана в рамках запланованих наукових тем Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: «Правове та суспільне життя України в антропоцентричному вимірі в цифрову епоху» на 2021–2025 роки (номер державної реєстрації 0122U000266) та «Соціальна та політична стабільність у періоди воєнних дій та післявоєнної трансформації: правові, економічні, гуманітарні та технологічні можливості в цифрову епоху» на 2026–2030 роки; у рамках планів науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову епоху» на 2021–2025 роки та «Міжнародне право та захист прав людини в контексті інноваційних технологій: сучасний стан та напрями трансформації» на 2026–2030 роки.

Мета та завдання дослідження. *Метою докторської дисертації є виявлення та аналіз правових засад, механізмів та чинників, що сприяють трансформації правового статусу жінок в ісламських державах у рамках міжнародного права.*

Для досягнення мети були поставлені такі завдання дослідження:

- окреслити генезис прав жінок в ісламських державах;
- визначити теоретичні засади, методологічні основи та сучасний стан наукових досліджень щодо правового статусу прав жінок в ісламських державах;
- запропонувати класифікацію ісламських держав за рівнем розвитку прав жінок на основі низки конкретних критеріїв;
- визначити міжнародні правові норми щодо захисту прав жінок та їхній вплив на національне законодавство в ісламських державах;
- визначити роль регіональних норм у сфері прав жінок в ісламських державах;
- визначити роль міжнародних та регіональних інституцій у просуванні прав жінок в ісламських державах;
- дослідити правові шляхи реалізації прав жінок в ісламських державах;
- обґрунтувати важливість розширення правових можливостей жінок як інструменту реалізації міжнародно визнаних прав жінок в ісламських державах;
- простежити роль громадянського суспільства у реалізації прав жінок в ісламських державах;
- дослідити, як здійснюються правові реформи щодо прав жінок в ісламських державах, та сформулювати рекомендації для орієнтування майбутніх реформ у цій сфері.

Предметом дослідження є міжнародні відносини, що виникають у процесі встановлення, регулювання та трансформації правового статусу жінок в ісламських державах.

Методи дослідження визначаються метою та завданнями дослідження. З метою проведення комплексного дослідження та обґрунтування наукових висновків у дисертації було використано різноманітні філософські, загальнонаукові та спеціальні правові методи.

Теоретичною основою дослідження є наукові положення, викладені у працях таких вчених, як: Л. Ахмед, К. Алі, А. А. Ан-Наїм, Н. Аніщук, С. А. Ажарі, М. А. Бадран, А. Барлас, Х. Бехруз, О. Буткевич, А. Чаудрі, Дж. Л. Еспозіто, К. А. Фадл, Н. Фельдман, В. Б. Халлак, В. П. Глінянський, Ф. Хоскен, Д. Гребенюк, М. Іслам, Х. Джавад, В. Качур, М. Х. Камалі, Дж. М. Отто, А. Ахмад, Т. Кіріченко, В. Кнапп, К. Маллат, А. Е. Майер, О. Мережко, З. Мір-Хоссейні, В. М. Могадам, М. Санаї, С. Сардар Алі, Дж. Шахт, Ф. Шахід, Л. Б. Шайбані, О. Скакун, З. Спахіч-Сільяк, Д. А. Спеллберґ, Л. Сюкіяйнен, Дж. Е. Такер, М. Ворхове, А. Вадуд, О. Яра, М. Заваті Хілмі та інші.

Нормативна та емпірична основа дослідження складається з договорів, конвенцій, декларацій, резолюцій та інших документів, що встановлюють універсальні та регіональні стандарти захисту прав жінок. Емпірична основа дослідження також включає офіційні звіти та документи Організації Об'єднаних Націй, її спеціалізованих установ та міжнародних неурядових організацій. Вона також спирається на звіти «Global Gender Gap Report» Світового економічного форуму, дані, надані Світовим банком та ПРООН, а також національні звіти, подані ісламськими державами до Комітету CEDAW та в рамках Універсального періодичного огляду.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням в українській науці з міжнародного права, яке розкриває міжнародно-правові наслідки захисту прав жінок в ісламських державах. Зроблені висновки та пропозиції мають теоретичне та практичне значення для науки з міжнародного права та відповідають вимогам наукової новизни. Основні теоретичні та практичні результати обґрунтовані в таких положеннях:

вперше:

- запропоновано теоретичний підхід до класифікації ісламських держав за рівнем розвитку та реалізації прав жінок, за яким держави класифікуються за рівнем розвитку на провідні, прогресуючі, країни, що розвиваються, та малорозвинені групи. Ця класифікація ґрунтується на об'єктивних правових критеріях, що використовують правові, інституційні та емпіричні показники, такі як участь у договорах, конституційні гарантії, інституційне забезпечення, відповідність міжнародним зобов'язанням та показники гендерної рівності;

- було надано комплексну правову основу для аналізу трансформації правового статусу жінок в ісламських державах через взаємодію міжнародних правових норм, регіональних норм, національного законодавства, заснованого на шаріаті, та відповідних інституцій у контексті прав жінок. Вперше ця взаємодія розглядається в єдиній системі, що

демонструє, як глобальні норми впливають на внутрішні правові реформи в державах з переважно ісламськими правовими традиціями;

– сформульовано рекомендації автора, які можуть стати орієнтиром для майбутніх реформ у сфері захисту прав жінок в ісламських державах. Рекомендації ґрунтуються на представлених дослідженнях та перспективах, запропонованих міжнародною та регіональною наукою;

вдосконалено:

– запропоновано авторське визначення терміна «права жінок», які визначаються як правові, соціальні, економічні та культурні права, що сприяють гендерній рівності та забезпечують можливість жінок повноцінно брати участь у житті суспільства, охоплюючи широкий спектр захисту прав, включаючи право на освіту, зайнятість, право власності, політичну участь, особисту автономію тощо;

– системне розуміння регіональних правових рамок захисту прав жінок, зокрема Арабської хартії прав людини, Каїрської декларації прав людини в ісламі, Мапутського протоколу, Декларації АСЕАН з прав людини, які, як доведено, враховують ісламську перспективу щодо прав жінок і ґрунтуються на міжрегіональному підході до спільних правових тенденцій та прогалин у захисті прав жінок у різних ісламських юрисдикціях;

– концепція «розширення юридичних прав жінок» у контексті ісламських держав, що включає інституційний, процедурний та культурний виміри, з акцентом не лише на формальній рівності перед законом, а й на ефективному доступі до правосуддя, участі у прийнятті рішень та захисті від дискримінації за ознакою статі;

– розуміння ролі шаріату в контексті міжнародно визнаних прав жінок шляхом відстеження еволюції тлумачень серед ісламських вчених та практикуючих юристів, які аргументують сумісність ісламської юриспруденції з міжнародним правом у сфері прав людини, включаючи законодавство про права жінок;

отримали подальший розвиток:

– теоретичні уявлення про взаємодію між соціальними рухами, адвокаційними мережами та офіційними інституціями як механізм реалізації міжнародних правових стандартів у сфері прав жінок в ісламських державах;

– теоретичне розуміння ролі міжнародних та регіональних організацій у просуванні прав жінок було розвинуто шляхом аналізу не лише міжурядових агентств, а й транснаціональних адвокаційних мереж та ісламських феміністичних рухів;

– концепція розширення прав та можливостей жінок з конкретним акцентом на ісламських державах, включаючи засоби подолання структурних, інституційних, соціокультурних та політичних бар'єрів для такого розширення прав та можливостей шляхом забезпечення дотримання та впровадження міжнародно-правових стандартів у сфері прав жінок.

Практичне значення отриманих результатів. Висновки та пропозиції, отримані в результаті дослідження, можуть бути використані в науковій сфері: як основа для подальших наукових досліджень з питань прав

жінок; у законодавчому процесі: при формуванні державної правової політики, розробці законодавства щодо правового статусу жінок; у правозастосовній практиці: для подальшого впровадження міжнародно-правових норм у сфері захисту прав жінок, вдосконалення міжнародного та внутрішнього законодавства та його застосування; практичній діяльності: державними установами, міжнародними організаціями та НУО, що займаються просуванням гендерної рівності; освітньому процесі: при застосуванні результатів дослідження у практиці викладання таких дисциплін, як: «Міжнародне публічне право», «Міжнародне право прав людини», «Порівняльне право» та «Ісламське право», а також під час підготовки відповідних розділів навчальних програм, підручників, посібників, навчальних матеріалів та методичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Висновки та положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні результати дисертації були представлені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Європейські орієнтири розвитку України: наукові та практичні аспекти в контексті викликів війни» (Одеса, Україна, 26 квітня 2024 р.); Міжнародна наукова конференція «Досягнення в галузі права: погляд вітчизняних та зарубіжних вчених» (Рига, Латвійська Республіка, 3–4 жовтня 2024 р.); Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю ухвалення Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни та Міжнародному дню прав людини, «Права людини в умовах збройного конфлікту» (Одеса, Україна, 1 листопада 2024 р.); II Науково-практична конференція «Законодавство України: реалії та перспективи» (Київ, Україна, 25–26 жовтня 2024 р.); XVII Міжнародна науково-практична конференція «Формування та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (Миколаїв, Україна, 26 грудня 2024 р.); Міжнародна наукова конференція «Теоретичні основи права, державне управління та практика їх застосування» (Рига, Латвійська Республіка, 25–26 грудня 2024 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри в умовах війни» (Одеса, Україна, 16 травня 2025 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Права людини в умовах збройного конфлікту» (Одеса, Україна, 31 жовтня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження відображено у 13 наукових публікаціях, зокрема у 3 статтях у наукових періодичних виданнях, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, 2 статтях у періодичних наукових виданнях зарубіжних журналів та 8 публікаціях у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків та списку літератури. Загальний обсяг роботи становить 268 сторінок, з яких основний текст займає 210 сторінок, список використаних джерел – 481 позицію на 54 сторінках, а додаток представлено на 4 сторінках.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

У підсумку, дисертація Тейлор Алли Валеріївни на тему «Legal basis for the transformation of the legal status of women in islamic state», відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту для здобуття ступеня доктора філософії.

У результаті відкритого голосування, учасники засідання:

Результати голосування: «за» – 17; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Висновок схвалено одностайно.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок кафедри про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», представленій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 «Міжнародні відносини») і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями), порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40.

3. Рекомендувати дисертацію Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді до захисту за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради

з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Тейлор Алли Валеріївни на тему «Правові засади трансформації правового положення жінок в ісламських державах», зокрема

Голова ради Львова Єлизавета Олагівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Канєнберг-Сандул Оксана Костянтинівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Дронов Владислав Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційні опоненти:

Карвацька Світлана Богданівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства ЧНУ ім. Ю. Федьковича;

Мельниченко Наталія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету / Київського національного торговельно-економічного університету.

Голова засідання

Олена СУРІЛОВА

Секретар засідання

Анастасія СЛІСАРЕНКО